

LBRIS

We know
books

Michel
Houellebecq

Un pic mai rău

Traducere din limba franceză
și note de Alexandru Matei

POLIROM
2022

Cuprins

Conservatorismul, izvor de progres	5
Sunt normal. Scriitor normal.....	13
Textul pierdut.....	23
Convorbire cu Frédéric Beigbeder	31
Un remediu la epuizarea de a fi	45
Convorbire cu Marin de Viry și Valérie Toranian	53
Convorbire cu Agathe Novak-Lechevalier.....	83
Emmanuel Carrère și problema binelui	103
Donald Trump e un președinte bun.....	117
Conversație cu Geoffroy Lejeune	129
Un pic mai rău.....	159
Cazul Vincent Lambert n-ar fi trebuit să existe	167
<i>Surse</i>	177

Paradoxul nu este decât aparent: conservatorismul poate fi un izvor al progresului, la fel cum lenea este mama eficienței. Așa se explică în mare măsură de ce atitudinea conservatoare e atât de greu înțeleasă.

De la apariția termenului de „nou reacționar“ în lucrarea inteligentului Lindenberg¹, nimeni n-a putut să-i confere, din câte știu eu, un sens oarecare. Nedefinită ca înțelegere, sintagma nu e bună nici în ceea ce acoperă, așa cum scria cu finețe Jacques Braunstein în *Elle*. Conferința de la Deauville a avut ca prim obiectiv, cred eu, ieșirea din această situație ambiguă care, dincolo de nefericitul Lindenberg, pune grava problemă a credibilității intelectuale a comanditarului său, copoiul Plenel, și chiar pe aceea a coerenței „gândirii de stânga“, față de care reprezintă o ultimă reverberație (ca flacăra stinsă a unor stele deja moarte etc.).

1. Referire la Daniel Lindenberg, *Chemarea la ordine. Anchetă asupra noilor reacționari*, traducere de Valentin Protopopescu, Compania, București, 2003.

Pentru a evita un eșec care să pună în pericol viitorul oricărei dezbateri, voi încerca aici să eliberez puțin calea. Ontologic vorbind, reacțiunea presupune acțiunea; deci, dacă există noi reacționari, trebuie să existe și noi progresiști. Cum să-i definim? Reluând ingenioasa terminologie a lui Taguieff, putem integra cu ușurință noul progresism în *bujism*¹.

Spre deosebire de predecesorul său, noul progresist nu identifică progresul cu un conținut intrinsec, ci cu un caracter de noutate. În cele din urmă trăiește într-un fel de epifanie permanentă, foarte hegeliană în nerozia ei, unde tot ceea ce apare este bun prin simplul fapt că apare. Astfel, ar fi deopotrivă de reacționar să te opui purtării unor bikini sau a vălului islamic, unui show ca Big Brother sau predicilor lui Tariq Ramadan². Tot ceea ce apare este bun.

Noul reacționar, dimpotrivă, refractar la noutate din principiu, apare ca un țâfnos; ar fi, dacă termenii ar avea sens, ceea ce s-ar numi un conservator (regalist în vremea monarhiei, stalinist sub Stalin etc.). Cele două atitudini par la o primă vedere la fel de prostești, în opoziția lor

-
1. De la *bouger*, „a se mișca“. Este vorba despre un apelativ peiorativ folosit de filosoful Pierre-André Taguieff pentru a defini tendința de schimbare permanentă a cadrelor sociale.
 2. Intelectual musulman născut la Geneva, lider de opinie al unui islamism moderat, profesor universitar la Oxford până în 2018, când este subiectul unui scandal sexual și i se fixează domiciliul obligatoriu în Franța. Autor al unor volume de eseuri despre condiția musulmanului european.

conjugată față de poziția de bun-simț care constă în a aproba noutatea dacă e bună, a o respinge dacă e rea. Această simetrie nu este totuși exactă decât parțial. În acest stadiu, am putea propune vreo paisprezece remarci; din lipsă de spațiu, mă voi limita la două.

În primul rând, inovația este obositoare. Orice rutină, bună sau rea, are avantajul de a fi monotonă, de a putea fi urmată cu un minimum de efort. Rădăcina primară a oricărui conservatorism este lenea intelectuală. Dar lenea conduce la sinteză, la găsirea trăsăturilor comune dincolo de diferențele de suprafață. Intelectual vorbind, este o virtute puternică. În matematică, dintre două demonstrații la fel de riguroase o vom prefera mereu pe cea mai scurtă, pe cea care va obosi cel mai puțin memoria. Conceptul destul de misterios de eleganță a unei demonstrații este, de fapt, aproape echivalent cu cel de concizie (ceea ce nu este deloc surprinzător, având în vedere că eleganța unei mișcări poate fi măsurată aproximativ prin economia ei).

În al doilea rând, metoda științifică în integralitatea ei (în sensul clasic, ca alternanță între faza de elaborare teoretică și cea de verificare experimentală) are ca primă condiție o dispoziție de gândire în mod esențial conservatoare. Teoria este un lucru de preț, obținut după o luptă grea, iar omul de știință nu se va resemna să o abandoneze decât dacă faptele experimentale îl obligă fără înconjur. Și pentru că nu renunță la teorie decât din rațiuni serioase, nu va fi tentat niciodată să se întoarcă la ea.

Acest conservatorism de principiu are drept corolar posibilitatea unor progrese efective, ba chiar, dacă circumstanțele obligă, a unor autentice revoluții (numite, după Kuhn,

„schimbări de paradigmă“). Nu e deci deloc paradoxal să numești conservatorismul un izvor de progres, la fel cum și lenea este mama eficienței.

Transpunerea politică a unor astfel de principii, sunt de acord, nu este directă. De aceea, atitudinea conservatoare, chiar dacă provoacă simpatie cu moderație, chiar dacă posedă un conținut ideologic slab, este rareori înțeleasă. Ca să folosim o metaforă, așa spune că firile conservatoare au tendința de a idealiza societatea sub forma unei mașinării perfecte, în care trecerea de la o generație la alta se face printr-un efort minim, în care încerci să micșorezi suferințele și constrângerile la fel cum încerci, în mecanică, să micșorezi frecarea (ceea ce are, de pildă, drept consecință reducerea drastică a populației). În orice caz, conservatorul va medita asupra principiilor, impregnate de un taoism din regiunea Poitiers, cel al defunctului senator Queuille¹ (de pildă: „nu există nici o problemă politică ce să nu se poată rezolva prin inacțiune“); nu va uita sentința bătrânului Goethe, conform căreia „o nedreptate face mai mult decât o dezordine“ – cinică, dar numai în aparență, ținând cont de puternicul ferment de nedreptate constituit de orice dezordine.

Unul dintre ultimii conservatori autentici a fost probabil acel lord englez, citat de Huxley, care a scris în 1940 o

1. Figură politică a celei de-a Treia și a celei de-a Patra Republici, de douăzeci și una de ori ministru în diverse guverne de-a lungul celor aproape nouă decenii de viață (1884-1970), Henri Queuille a rămas un simbol al ineficienței politice și a unei concepții fataliste și cinice despre politică.

scrisoare la Poșta redacției de la *Times* pentru a propune sfârșitul războiului printr-un compromis (*Times*, „ziar ordinară conservator“, notează Huxley, a refuzat să publice scrisoarea).

Conștient că viața oamenilor se desfășoară într-un mediu biologic, tehnic și sentimental (adică numai în mod secundar politic), conștient că are drept obiectiv urmărirea unor obiective private, conservatorul va respinge instinctiv orice convingere politică marcată. Omul revoltat, cel care rezistă, patriotul, scandalagiul i se vor părea, înainte de orice, niște indivizi demni de dispreț, animați de prostie, vanitate și dorință de violență.

Spre deosebire de reacționar, conservatorul nu va avea astfel nici eroi, nici martiri; dacă nu salvează pe nimeni, nu va face nici el vreo victimă; nu va avea, pe scurt, nimic eroic în mod special; dar va fi, și acesta e șarmul lui, un individ foarte puțin periculos.

Trebuie să se fi întâmplat, cred, în primăvara lui 1992. Prima mea culegere de poeme, *În căutarea fericirii*, tocmai apăruse. Iau prânzul cu Jean Ristat într-o pizzerie din Ivry-sur-Seine. Îmi toarnă niște vin și, apoi, cu un surâs timid, îmi spune că face parte din juriul unui premiu. Un premiu literar, da, asta era. Premiul Tristan Tzara, mai exact. Aș accepta, în caz că? Firește, nu se știe nimic; personal vorbind – de ce să ne ascundem? –, „știi ce cred despre ce scrii“. Ceremonia e foarte drăguță, la Aubigny-sur-Nère, în regiunea Cher: vor veni viticultori, consilieri generali, un primar de dreapta... în fine, viață, ce mai. Va fi chiar și un senator, dacă nu e ocupat. Dar, dacă ar fi să refuz, ar fi jenant, foarte stânjenitor; mai bine, în cazul ăsta, să nu mai vorbim. Oricum, asta nu va schimba nimic în relația noastră, în nici un fel.

Dar sigur că da, Jean, normal. Un premiu literar? Să fie primit. Până la urmă, ura!

Patru ani mai târziu. A doua culegere de poeme, *Sensul luptei*, apărută în aprilie sau martie. Scena cred că se petrece

în octombrie, dar nu sunt sigur (oi fi devenit senil?). O certitudine: vorbesc la telefon, iar rolul lui Jean Ristat este jucat acum de Frédéric Beigbeder. Vrea să voteze pentru mine, îmi dau seama; totuși, e îngrijorat. Oare dacă voi obține premiul n-o s-o iau pe arătură, n-o să fac scandal? N-o să pun capăt carierei mele literare, n-o să-mi ard manuscrisele, n-o să plec într-un ermitaj în Chile?

Cum să fac așa ceva, Frédéric, cum? Țin totul sub control, am situația în mână; și de altfel, după mine urmează Lydie Salvayre, autoarea romanului *La Puissance des mouches* și psihiatră de fel. Am mintea limpede, coerentă; ideea e perfectă, responsabilitatea, doar puțin atenuată. Lydie poate depune mărturie, eventual sub jurământ.

Premiul Tristan Tzara vine la pachet cu un cec de cinci mii de franci (oferit de editura Belin), cincizeci de sticle de vin de Sancerre (alb și roșu) și o sticlă mare de trei litri cu vin alb de Sancerre, inscripționată cu numele meu. Prix de Flore vine la pachet cu un cec de patruzeci de mii de franci (oferiți de cine?) și trei sute șazeci și cinci de pahare cu vin de Pouilly *fumé* cu capacitatea unitară de două sute cincizeci de mililitri (de data aceasta, paharul este inscripționat cu numele meu). Se vede limpede, chiar și fără să ținem cont de *beneficiile imateriale* (juriu la modă, fotografi de la revista *Gala* în alertă), că Prix de Flore e mai tare. E drept că între timp publicasem un roman, *Extinderea domeniului luptei*, devenit apoi o *carte-cult* (nimeni nu o cumpără, toată lumea o citește; din fericire, Maurice Nadeau are o politică solidă de acoperire). Scriitor recunoscut, sunt totuși mereu un subiect de îngrijorare. Invitat la

o conferință la Grenoble (despre posibilitatea existenței sau manifestării unei noi „generații de creatori“; în sfârșit, o conferință), pălăvrăgesc cu unul dintre organizatori – e duminică dimineața, suntem la micul dejun, chiar înainte să plec. Totul s-a desfășurat foarte bine; îmi mărturisește că se simte ușurat. „Houellebecq... idee bună... i se spusese, dar trebuie să fii atent... să nu cumva să se dezbrace în public. În fine, poți încerca...“ Nu știu; nu știu ce să-i răspund. Trebuie să fie zvonuri false.

În această zi de joi, 7 noiembrie, sun prin urmare la Flammarion. Nimeresc direct la Valérie Taillefer. Am luat Prix de Flore. Pare fericită. Și (spun asta ca să le arăt generațiilor viitoare că nu sunt un om complet rău), într-adevăr, cea mai mare plăcere acum este că simt din vocea ei că Valérie Taillefer e fericită. Destinsă. Un pic îngrijorată totuși către final: „Michel, sper că veniți, da? Nu ne faceți figura, da?“

Să ne întoarcem în trecut. Să stabilim lucrurile în mod clar. De la începutul anilor 1990, public cu regularitate. Invitat la televiziune, am pălăvrăgit, pertinent, cu diverși prezentatori. Prezent cu ocazia târgurilor de carte, am intrat bucuros în jocul autografelor și al dedicațiilor. N-am insultat niciodată vreun fotograf; dimpotrivă, am cu unii dintre ei relații excelente. Nu înțeleg. Ce nu-i în regulă cu mine? De ce sunt bănuț? Accept distincțiile, onorurile, recompensele. Nu refuz jocul. Sunt normal. Scriitor normal.

Uneori mă scol noaptea, mă privesc în oglindă; îmi studiez fața, încerc să văd ce văd ceilalți și ce-i neliniștește.

Nu sunt foarte frumos, asta-i sigur, dar mai sunt și alții ca mine. Trebuie să fie altceva. Privirea? Poate privirea. Singurul lucru pe care nu-l poți vedea în oglindă este propria privire.

În taxiul care ne duce la Saint-Germain-des-Prés (ne aflam amândoi la o conferință la Créteil), pălăvrăgesc glumeț cu Marc Weitzmann. Încerc să păstrez tonul șugubăț, cu toate că ne gândim la Prix de Flore. E încântat că l-am luat; dar și puțin surprins. Încearcă să interpreteze evenimentul. Degeaba, băiatul ăsta nu reușește să înțeleagă că evenimentele se produc *din întâmplare*; caută semne. Pentru un premiu literar barosan, corupt, desigur, se găsește cu ușurință o explicație luminoasă și satisfăcătoare – de genul cineva avea o datorie la altcineva. Pentru Prix de Flore, e ceva mai greu. Juriul este bizar, toată lumea o știe, un amestec de mondeni și personalități mai puțin cunoscute. E greu să-i cumperi pe toți, nu prea merge. Cum s-ar putea explica altfel că am bătut *Schimbarea la trup* a lui Marie Darrieussecq¹, *romanul-eveniment* al toamnei literare? Și asta cu un volum de poezii.

Stimulat de jocul intelectual, poate și în ideea unui eventual discurs, pun rapid la cale o povestire simbolică. Ca o veche și puternică divinitate îngropată sub nisipurile terțiare, poezia tocmai s-a trezit din somnul ei prostesc.

1. În original, *Truismes*, dar ediția românească a fost publicată cu titlul *Schimbarea la trup*, traducere de Claudiu Constantinescu, prefață de Alexandru Matei, Pandora M, București, 2003.

Iă Iă Cthulhu fhtagn! După decenii de absență, s-a gândit că e cazul să „trimită un semnal puternic“ celui de-al doilea mileniu liberal aflat în descompunere (limbă de foc care iese din deget, ca la Moise). M-am aflat în calea limbii de foc (în istorie, sunt filamentul becului care bâzâie, o clipă, înainte să se ardă). Câțiva fluturi de noapte cu antenele ultrasensibile (Frédéric Beigbeder, Ariel Wizman) au perceput această scânteie care se stinge. Investiți cu o nouă misiune, și-au luat zborul în crepusculul din cartierul Saint-Germain-des-Près pentru a alerta populația intermediară. Nu e rău; puțin megaloman, totuși, oamenii o să se neliniștească. Oare să merg mai degrabă pe ideea de „muncitor cinstit al textului“? Nu, nu prea merge, întotdeauna am pretins că e exact pe dos.

Pun la punct o strategie intermediară, după care intrăm. Multă lume, dar mai puțină decât în nuvela lui Vincent Ravalec (Bernard-Henri Lévy, absent; nevastă-sa, absentă; Françoise Sagan nu e nici ea, dar e probabil moartă, asta ar fi o scuză). Totuși, micul *plus* care ne face să uităm de tot: Charles-Henri Flammarion. E atât de plăcută latura asta dinastică din lumea editorială franceză. Pare să promită un univers de ediții integrale, cu menționarea variantelor și cu aparat critic. „Sub îndrumarea avizată a lui Charles-Henry, al patrulea din familie, casa Flammaryon își menține teritoriile, evitând cu înțelepciune un conflict periculos la frontieră cu librarul Galymard. Lunga domnie a lui Charles-Henry, poreclit «Generosul», a fost totuși tulburată spre sfârșit, la fel ca în cazul predecesorilor, de probleme de succesiune.“